

2 Karaktärisering av kapellanläggningen

2.1 Kapellets närmiljö

Drygt 2,5 mil nordost om Hudiksvall ligger Bergöns fiskeläge och kapell. Enligt den muntliga traditionen anlades fiskeläget av Norrköpingsfiskare under 1400-talet vilka även uppförde det nuvarande kapellet i anslutning till den dåvarande fiskhamnen. Landhöjningen har dock sedan dess medfört att kapellet numer ligger i en skogsbacke mot väster med den sentida fiskar- och fritidshusbebyggelsen placerad väster och norr om kapellet. Se bild 1 och 2. En nyare hamn finns även cirka en kilometer längre ut vid Bergöns östra spets. I äldre tid var aldrig fiskeläget permanent bebott. Sedan 1968 finns bilväg till Bergön, men även nuförtiden nyttjas området främst under sommarhalvåret.

Kapellanläggningen består av kapellet med tillhörande kapelltomt vilken saknar omgärdningar eller särskilda avgränsningar. Kapellet ligger i en glänta som öppnar sig mot nordväst och platsen för den tidigare hamnen som sedan lång tid är gräsbevuxen. Marken kring kapellet är stenig och täckt av ljung samt bärris och den högre vegetationen utgörs främst av höga tallar. Sydost om kapellet finns en stor grusad parkeringsplats och från denna leder en smal skogsstig över ett krön fram till kapellet. Strax sydost om kapellet, men utanför det direkta närområdet, finns en modern rödmålad ekonomibygnad som församlingen låtit uppföra samt söder om denna en liten, något äldre, brunmålad ekonomibygnad.

2.2 Kapellet

Bergöns kapell utgörs av en liten rektangulär timrad byggnad med ingång mitt på västra gaveln, endast ett fönster per långsida och ett högre placerat fönster mot öster. Se bild 2 och 3. Kapellet tros vara uppfört i slutet av 1400-talet eller i början av 1500-talet. Vid en renovering påträffades årtalet 1535 inristat i en stock, men det är inte klarlagt vad dateringen avser. Byggnaden vilar på grundstenar med löst liggande sten emellan. Fasaden är klädd med ohyvlat rödmålad stående lockpanel av trä och knutarna är inklädda med knutlådor vilka har avfärgats i samma kulör. Fönstersnickerierna och fodren är vitmålade och varje fönster består av två rektangulära bågar med sex blyspröjsade rutor vardera, på långsidorna försedda med utvändiga stormjärn. Långsidornas fönster, vars överdel nästan når takfoten, har rödmålade fönsterluckor vilka lyfts av under sommaren. Östfönstret har traditionella fönsterluckor vilka öppnas och hakas fast vid fasaden. Kapellets port är inåtgående av trä, klädd med horisontella respektive snedställda panelbrädor omgärdade av en profilerad träram, allt målat i blå kulör. Vid låset sitter ett stort övermålat järnbeslag. Portens karm och dörrfoder är vitmålade. Upp till porten leder en trappa av trä om tre steg och nedanför denna finns ett steg av huggna stenar närmast marken. Kapellet har sadeltak täckt med tvåkupigt tegel med vitmålade vindskivor.

Invid kapellets västra fasad står en vitmålade klockstapel av trä som är förankrad med järnstag i kapellets vägg och vilar på en natursten. Enligt äldre foton stod stapeln tidigare närmare kapellets trappa. Klockstapelns ben består av fyra kraftiga plankor vardera vilka bär upp en klockbock där en gjuten relativt liten kapellklocka hänger. Över denna finns ett sadeltak klätt med svart plan plåt med stående vitmålade lockpanel på kortsidorna. På motsvarande plats norr om porten reser sig en hög vitmålade flaggstång av trä, även denna fäst vid kapellets västra fasad med vitmålade järnstag. Till höger om porten finns en plats för fattigbössor vilken är försedd med ett litet tak av plåt som stöds av rödmålade konsoler.

Kyrkorummets golv består av ett obehandlat trägolv lagt i östvästlig riktning med samma golvnivå i kapellets kor, med undantag av golvet innanför altarringen som är höjt ett steg. Se bild 4 och 5. I bänkkvarteren är timmerväggarna omålade upp till den horisontella plankan som bär bänkarnas sittbrädor. Ovanför denna höjd är timmerväggarna avfärgade i vit kulör direkt på de bilade stockarna. På väggarna, i synnerhet i den västra delen av kapellet, finns otaliga inskriptioner, från 1890-talet och framåt. Gavelröset mot öster är dekorerat med en väggmålning med religiöst motiv mot gråvit botten, utförd på stående panelbrädor. Kapellets tre fönster är försedda med profilerade foder i ljusblå kulör medan dörren, som består av tre grova plankor är vitmålad och helt saknar foder. Låset utgörs av ett kraftigt järnbeslaget stocklås. Längs långsidesväggarna sitter en vitmålad horisontell bräda uppsatt i fönsterbröstningshöjd. Innertaket utgörs av ett åstak med tre synliga grova åsar samt panelbrädor upplagda på åsarna och på långsidesväggarna, allt målat i vit kulör som väggarna. I takets mitt hänger en bemålad uppstoppad stor stör som funnits där sedan 1900-talets början. Traditionen att ha fiskar upphängda i taket är känd från fler fiskarkapell.

Altarbordet är väggfast och litet, byggt helt i trä och målat i svart kulör närmast golv samt i övrigt i grå ton. Se bild 6. På altarbordets södra sida finns en låsbar lucka och på framsidan ett litet fast knäfall. Altarringen som är sammanbyggd med predikstolen i norr och läsarbänken i söder har i likhet med altaret sockel i svart kulör samt är i övrigt gråmålad, men är även försedd med en flerfärgad list. Altarringens insida är omålad. Altaret har ett stoppat knäfall mot väster samt ett litet knäfall av trä mot öster, på den sistnämnda sidan även kompletterat med ett större fristående stoppat knäfall med tyg i röd kulör.

Direkt intill altarbordets norra sida leder en smal trätrappa om tre steg upp till predikstolen som har en korg med fem bemålade sidor. Predikstolens sockel är svart, därefter följer ett parti med blå marmorering mot ljusblå botten och därefter den egentliga korgen, som på var och en av de fem sidorna är indelad i tre målade kvadratiska rutor på höjden. Mellan korgens sidor finns målade pilastrar med skulpterade träkapitäl. Predikstolen har upptill en profilerad list samt ett bokställ. Allt är målat i en rad olika kulörer mot en grå botten. Korgens insida är omålad och här finns även ett litet knäfall av trä.

Bänkinredningen består av sju bänkar på vardera sidan om mittgången samt en korbänk på var sida framme i koret. Mot mittgången har bänkarna gråmålade sidostycken och samma kulör återkommer på psalmbokhyllorna medan övriga träytor i bänkarna, dvs fotstöd, sittbänk och ryggstöd aldrig har varit målade. Två av bänkarna på södra sidan saknar emellertid fotstöd. Bänkarna är numrerade 1-7 med svarta siffror målade på psalmbokhyllorna närmast mittgången. Korbänkarna sitter ihop med den övriga bänkinredningen men dessa är även försedda med bänkskärmar med öppningsbara dörrar. Korbänkarna är målade lika som övrig bänkinredning. I korets sydöstra hörn, finns som alltid i fiskarkapellen i dessa trakter, en läsarplats varifrån någon av fiskarna kunde läsa kyrkliga texter då prästen inte kunde närvara vid sammankomsterna i kapellet.

Läsarplatsen består av en omålad sittbänk längs den östra väggen och en gråmålad bänkskärm med ett bokställ av trä. Läsarplatsen har ingång från den södra korbänken och detta är även den enda ingången till altaret och predikstolen. I koret finns även en fristående orgel.

2.3 Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kapellet är sannolikt Gävleborgs läns äldsta fiskarkapell genom sin tillkomst kring år 1500 och byggnaden uppvisar ett flertal av de företeelser som kännetecknar många av fiskarkapellen längs Hälsingekusten, exempelvis: rektangulär grundform med sadeltak, avsaknad av vapenhus och sakristia, ingång mitt i västgaveln, fattigbössa samt inåtgående dörr och klockstapel fäst vid västväggen. Detta kapell saknar dock takspiror samt solur, vilket flertalet av de övriga har. I interiören återkommer den traditionella uppställningen med bänkkvarter med mittgång och ett kompakt kor med korbänkar, läsarplats, predikstol samt altare och altarring. Hela interiören har sannolikt genomgått ytterst få förändringar de senaste århundradena och den är således mycket välbevarad. Exteriören försågs under 1970-talet med ny modern panel och utrustades med ny klockstapel, men kapellbyggnaden har trots detta fått behålla sin ursprungliga enkla karaktär. Området närmast kapellet har lämnats orörd genom att församlingens servicebyggnader placerats ett stycke ifrån kapellet.

Att särskilt tänka på vid användning och förvaltning av kapellanläggningen och byggnaderna

- Den orörda skogsmarken och närområdet runt kapellet är av mycket stor betydelse för upplevelsen av hela kapellmiljön.
- Exteriörens enkelhet i utformning och detaljer är viktig för upplevelsen av anläggningen.
- De för fiskarkapellen specifika kännetecknen i såväl exteriör som interiör, som t ex klockstapel vid västvägg, fattigbössa, läsarbänk etc utgör mycket betydelsefulla delar.
- Hela kapellets interiör kan på grund av sin sällsynt ålderdomliga karaktär räknas till ett nationellt omistligt kulturarv och är så ömtålig att endast varsamma underhålls- och konserveringsåtgärder är tänkbara.

2.4 Källor, litteratur och övriga uppgifter

ATA, Hälsingland, Rogsta sn, Bergöns kapell

Berggren, Lennart. Byggkonsult. Muntliga uppgifter, juni 2006.

Kilström, Bengt-Ingmar. *Fiskarkapellen i Hudiksvalls skärgård*. Ingår i serien: Hälsinglands kyrkor XX. Uppsala 1972.

Länsmuseet Gävleborg, topografiskt arkiv

Länsmuseet Gävleborg, ärendearkiv

Skoglund, Hjalmar. ”...minnesteckning över gamla kapell på öarna i Gävleborgs län”. Skrift tillägnad landshövding Sven Lübeck på hans 50-årsdag 1927. Förvaras i Länsmuseet Gävleborgs arkiv.

Skoglund, Hjalmar. ”Glimtar från Hälsingekusten”. I: *Hälsingerunor 1951*, Edsbyn 1951.

Inventeringsdatum: 2006-05-10.

Inventerare: Daniel Olsson.

Ansvar kulturhistorisk karaktäristik och bedömning: Anna Lindgren och Daniel Olsson.

Rapportsammanställning: Daniel Olsson.